

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМА Билтен

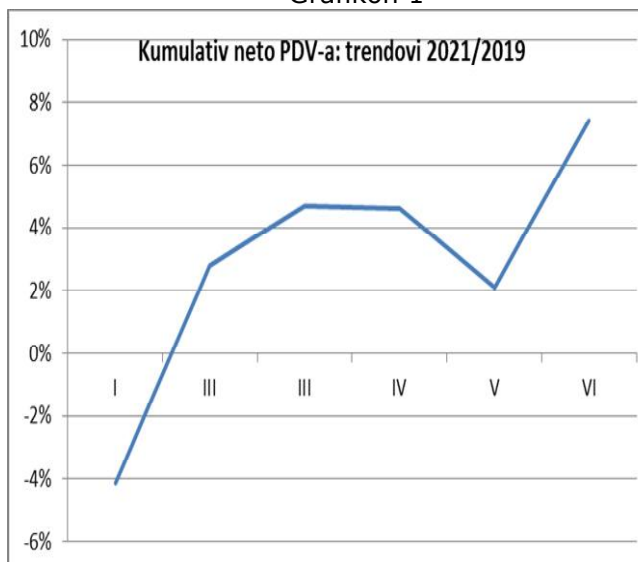

Број
Број
Number **193/194**

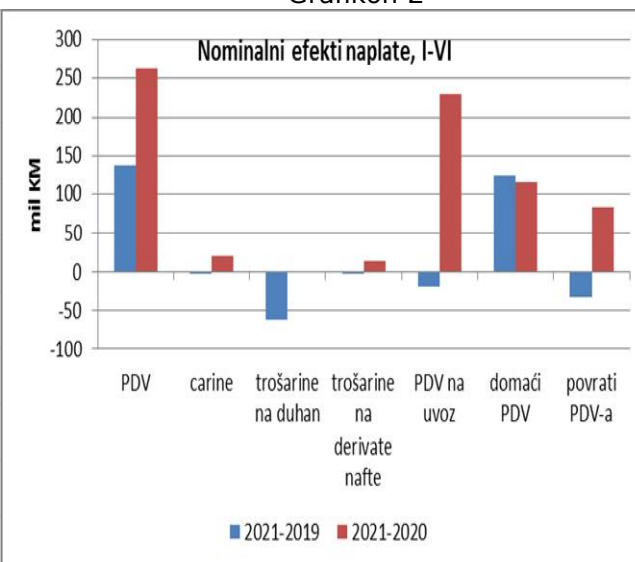
U fokusu...

Prema preliminarnom izvještaju o gotovinskom toku neto naplata neizravnih poreza u lipnju 2021. bila je za 181,5 mil KM veća nego u lipnju 2020, što predstavlja rast od vrlo visokih 39,6%. Visok rast naplate u lipnju povećao je kumulativni suficit, te je u razdoblju siječanj – lipanj 2021 naplaćeno neto prihoda više za 329,2 mil KM u odnosu na naplatu u istom razdoblju 2020., odnosno više za 11,7%.

Grafikon 1

Grafikon 2

PDV-e je glavni izvor rasta u prvom polugodištu 2021. Prilikom usporedbe kumulativne naplate neto PDV-a sa naplatom u 2019., bez obzira na visoke mjesečne stope rasta, nakon početnog rasta mogla se uočiti stagnacija, te i pad u svibnju (Grafikon 1). Međutim, visok rast naplate neto PDV-a u lipnju proizveo je snažan rast kumulativne naplate od 7,4% u prvih šest mjeseci 2021. u odnosu na naplatu neto PDV-a u istom razdoblju 2019. Usporedba nominalnih efekata naplate neizravnih poreza u prvom polugodištu 2021. u odnosu na isto razdoblje 2020. pokazuje da 90% suficita naplate potječe od naplate PDV-a (Grafikon 2, „2021-2020“). Međutim, usporedba sa rekordnom 2019. pokazuje nominalni porast naplate PDV-a, koji je značajnim dijelom neutraliziran manjom naplatom trošarina na duhanske prerađevine (Grafikon 2, „2021-2019“). Dekompozicija efekata naplate bruto PDV-a pokazuje da je glavni faktor rasta naplate PDV-a u odnosu na 2019. domaća potrošnja, dok je naplata PDV-a na uvoz u 2021. još uvijek manja od naplate u 2019.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Dinamika poreza na potrošnju u BDP-u u BiH u razdoblju 2008-2020	2
Analiza naplate prihoda od trošarina na alkohol, bezalkoholna pića, pivo, vino i kavu	11

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT suradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Dinamika poreza na potrošnju u BDP-u u BiH u razdoblju 2008-2020

(Pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik - makroekonomista)

Uvod

Fiskalno opterećenje predstavlja udio javnih prihoda u bruto društvenom proizvodu (BDP) neke zemlje. Prilikom izračuna fiskalnog opterećenja uzimaju se u obzir javni prihodi dažbinskog tipa. Tako izračunato opterećenje predstavlja globalno ili ukupno fiskalno opterećenje. Pored globalnog, definiraju se i parcijalna fiskalna opterećenja kao što su ona mjerena odnosom pojedinih vrsta dažbinskih prihoda i BDP-a. Obračun globalnog i parcijalnih fiskalnih opterećenja omogućava međunarodnu usporedivost visine fiskalnog opterećenja, kao i usporedbu opterećenja u jednoj zemlji u različitim vremenskim razdobljima. U nastavku je predstavljena analiza fiskalnog opterećenja neizravnim porezima, odnosno porezima na potrošnju, u Bosni i Hercegovini. Prilog predstavlja nastavak analize fiskalnog opterećenja u BiH (Bilten br. 39), te analize poreznog opterećenja potrošnje objavljene u listopadu 2011. godine (Bilten br.75) i u rujnu 2018. godine (Bilten br. 158-159). U ovom prilogu je objašnjena veza udjela poreza na potrošnju u BDP-u sa implicitnom poreznom stopom na potrošnju (ITRC) i kretanjem ukupnog BDP-a i njegovih komponenti. Takođe je analizirana varijabilnost udjela poreza na potrošnju u BDP-u te je objašnjeno od čega ovisi visina godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u. Poseban osvrt posvećen je kretanju navedenog pokazatelja u kriznim godinama 2009. (globalna ekonomska kriza) i 2020. (pandemija koronavirusa).

1. Udio poreza na potrošnju u BDP-u

U uvodu je spomenuto da se osim ukupnog mogu računati i parcijalna fiskalna opterećenja. Ovdje ćemo se osvrnuti na opterećenje BDP-a porezima na potrošnju, odnosno, u slučaju BiH, udjelom neizravnih poreza¹ u BDP-u.

1.1. Komponente udjela poreza na potrošnju u BDP-u

U OECD-ovoj analizi iz 2020. godine² razmatrani su razlozi fluktuacija poreza na potrošnju i ITRC u članicama OECD-a. Udio poreza na potrošnju u BDP-u je razložen na proizvod udjela poreza na potrošnju u izdacima na potrošnju (što je ustvari implicitna porezna stopa na potrošnju ili ITRC) i udjela izdataka na potrošnju (u daljem tekstu C) u BDP-u (Jednakost 1).

Jednakost 1.

$$\frac{\text{porezi na potrošnju}}{\text{BDP}} = \frac{\text{porezi na potrošnju}}{C} \times \frac{C}{\text{BDP}} = \text{ITRC} \times \frac{C}{\text{BDP}}$$

Izvor: OECD (2020)

U spomenutoj analizi, u izračunu ITRC potrošnja obuhvata privatnu i ukupnu vladinu finalnu potrošnju (bez odbijanja izdataka na plaće i naknade zaposlenicima vlade, kao u novoj metodologiji EK, vid. Okvir 1). Stupanj u kome tretiranje vladine potrošnje (uključivanje ili isključivanje iz potrošnje u jednakosti 2) utječe na visinu komponenti ITRC i C/BDP zavisu njenog udjela u ukupnoj finalnoj potrošnji. U slučaju kada bi se vladina potrošnja isključila iz ukupne potrošnje u Jednakosti 2, to bi povećalo ITRC a smanjilo C/BDP, **bez utjecaja na odnos poreza**

¹ Treba napomenuti da se kategorija poreza na potrošnju u BiH razlikuje od obuhvata ove vrste prihoda u Europskoj uniji, o čemu treba voditi računa prilikom komparacije podataka. U poreznom sistemu Bosne i Hercegovine porezi na potrošnju obuhvataju sve neizravne poreze, odnosno PDV, trošarine, carine i putarinu.

² "What drives consumption tax revenues? Disentangling policy and macroeconomic drivers"; H. Simon, M. Harding, OECD, 2020.

na potrošnju i BDP-a. Što je veći udio vladine potrošnje u ukupnoj finalnoj potrošnji neke zemlje, veći je utjecaj njenog različitog tretiranja na razložene komponente u Jednakosti 1.

Okvir 1. Metodologija izračuna ITRC (Europska komisija)

Prema metodologiji Europske komisije (EK) implicitna porezna stopa na potrošnju definiše se omjerom svih poreza na potrošnju i izdataka na krajnju potrošnju.

Porezi na potrošnju definišu se kao nameti na transakcije između proizvođača i krajnjih potrošača i na dobra krajnje potrošnje. Prema klasifikaciji ESA porezi na potrošnju obuhvataju najveći dio neizravnih poreza, ali ne sve vrste. Takođe obuhvataju neke od stavki koje pripadaju direktnim porezima, s obzirom da se odnose na rashode domaćinstava za pribavljanje određenih dobara ili usluga.

Obuhvat nazivnika se mijenjao u metodologiji Europske komisije. Do 2020. godine Europska komisija je u nazivniku uključivala izdatke domaćinstava određene ekonomske teritorije na krajnju potrošnju, domaći koncept (*P.31_S.14dom*). Počevši od 2020. godine, Europska komisija, pored izdataka domaćinstava na krajnju potrošnju (*P.31_S.14dom*), u nazivnik izračuna ITRC uključuje: izdatke na krajnju potrošnju neprofitnih institucija koje usluge pružaju domaćinstvima (*P.31_S.15*), izdatke na krajnju potrošnju opšte vlade (*P3_S13*) umanjenu za izdatke na plate i naknade zaposlenicima vlade (*P3_D1PAY*).

Izvor: Taxation Trends in the European Union, 2020 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, str. 272

Komponenta ITRC ukazuje na efekte promjene potrošnje, odnosno porezne osnovice, kao i na efekte promjene poreznih stopa i stepena poštivanja propisa. Druga komponenta jednakosti - udio potrošnje u BDP-u, odnosi se na efekte promjene BDP-a i njegovih komponenti.

Okvir 2. Udio poreza na potrošnju u BDP-u u zemljama OECD

Analiza OECD-a pokriva razdoblje od 1995. do 2017. godine. To razdoblje je podijeljeno na četiri segmenta, na osnovu različitih trendova ITRC i udjela potrošnje u BDP.

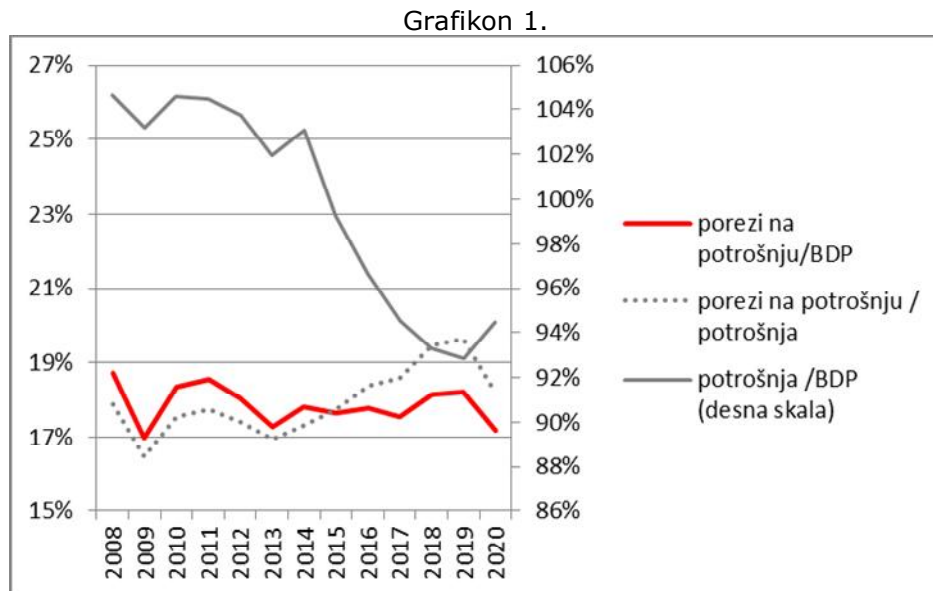
- 1) U razdoblju od 1995. do 2003. godine je u zemljama OECD-a prosječna ITRC bila je relativno stabilna, sa sitnim fluktuacijama u prosječnom udjelu C/BDP, te su i prosječni prihodi od poreza na potrošnju u BDP-u bili relativno stabilni, oko 11% BDP-a.
- 2) U razdoblju od 2004. do 2007. godine prosječni udio C/BDP je opao sa 64,6% na 62,2%. Zbog manjeg rasta ITRC u tom razdoblju prosječni prihodi od poreza na potrošnju u BDP-u ponovo su ostali relativno stabilni.
- 3) U razdoblju od 2007. do 2009. godine prosječna ITRC je snažno opala sa 17,5% na 16%. Pad je djelimično bio kompenziran snažnim rastom prosječnog udjela C/BDP koji je u 2009. godini dostigao maksimum u promatranom razdoblju. I pored toga, prosječni prihodi od poreza na potrošnju u BDP-u pali su za 3,5% dosežući u 2009. godini svoj minimum u promatranom razdoblju.
- 4) Nakon toga, udio poreza na potrošnju u BDP-u se, u prosjeku, vratio na razinu iz 1995. godine. U 2017. godini je prosječni udio C/BDP bio za 2,3 p.b. niži nego u 1995., dok je prosječni ITRC bio za 0,7 p.b. viši.

U analizi se zaključuje da je u razdoblju 1995-2017 u OECD zemljama osnovni faktor promjena udjela poreza na potrošnju u BDP-u bila promjena ITRC, dosta više nego dinamika C/BDP. Ipak, napomenuto je da se ove dvije komponente ne mogu promatrati potpuno izolirano, s obzirom da zemlje mogu prilagođavati poreznu politiku i stope sa promjenama u ekonomiji.

Izvor: "What drives consumption tax revenues? Disentangling policy and macroeconomic drivers"; H. Simon, M. Harding, OECD, 2020.

1.2. Dinamika udjela poreza na potrošnju u BDP-u u Bosni i Hercegovini

Udio poreza na potrošnju u BDP-u u Bosni i Hercegovini se u razdoblju 2008-2020 kretao u rangu od 17% do 18,7%. Može se zaključiti da je ovaj pokazatelj u BiH dosta veći nego u zemljama OECD (neponderirani prosjek iznosi oko 11%). Takođe je veći nego u zemljama članicama Europske unije gdje ponderirani prosjek isto iznosi oko 11%.³

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, BHAS i projekcija DEP-a

U Grafikonu 1. je prikazano kretanje udjela poreza na potrošnju u BDP-u BiH u razdoblju 2008-2020 razložen na komponente, u skladu sa metodologijom iz OECD analize (2020) prema Jednakosti 1. Kao i u slučaju spomenute analize, nazivnik komponente ITRC uključuje ukupnu finalnu potrošnju, uključujući i vladinu potrošnju. Ukoliko bi u kalkulaciju ove dvije komponente uzeli samo privatnu potrošnju (bez vladine), ITRC bi u promatranom razdoblju u prosjeku bio viši za 4,8 p.b. dok bi udio potrošnje u BDP-u u prosjeku bio niži za 21,1 p.b.,⁴ bez utjecaja na kretanje pokazatelja udjela poreza na potrošnju u BDP-u.

U Grafikonu 2. je prikazana godišnja promjena udjela poreza na potrošnju u BDP-u i njegovih komponenti, dok je u Grafikonu 3. prikazana godišnja promjena udjela finalne potrošnje u BDP-u, razloženo na privatnu i vladinu potrošnju.

Kalkulacija pokazatelja u Grafikonima 1-3 izvršena je na osnovu podataka o naplati neizravnih poreza na Jedinostveni račun Uprave za neizravno oporezivanje (UNO), te kretanja finalne potrošnje i BDP-a na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH (BHAS)⁵ i projekcija Direkcije za ekonomsko planiranje BiH (DEP) za 2020. godinu.⁶

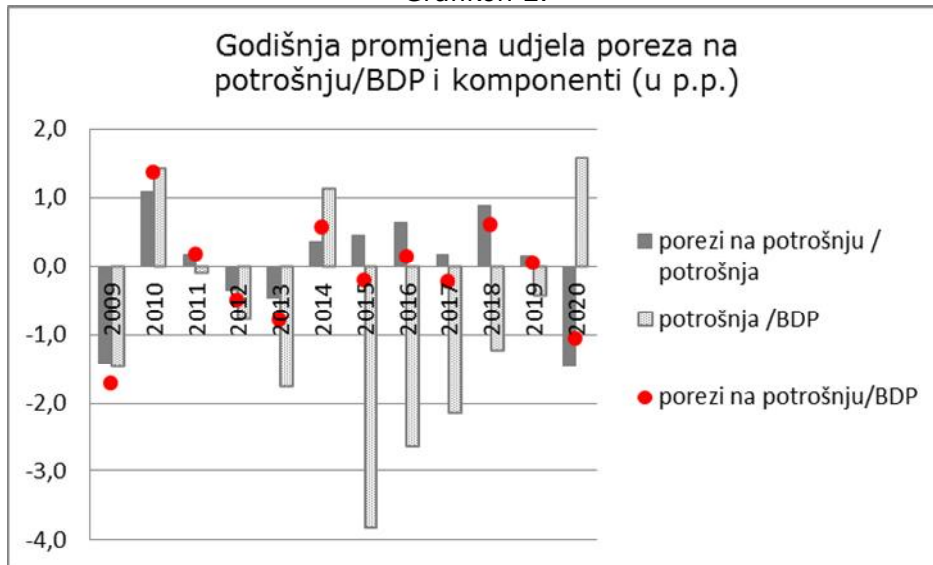
³ Taxation Trends in the European Union, 2020 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020.

⁴ Neponderirani prosjeci razlika u razdoblju 2008-2020.

⁵ BHAS, februar 2021.

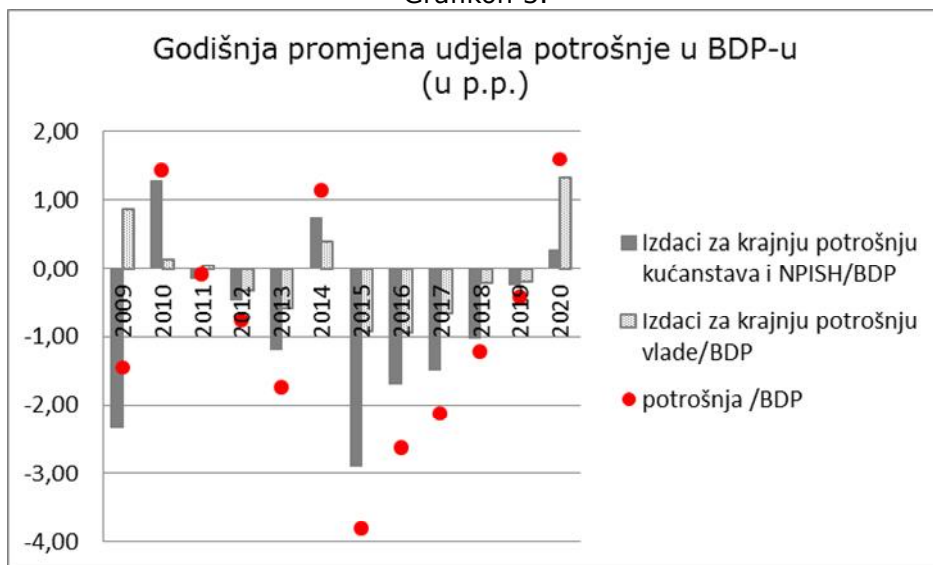
⁶ DEP, mart 2021.

Grafikon 2.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, BHAS i projekcija DEP-a

Grafikon 3.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka BHAS i projekcija DEP-a

U nastavku je analizirano koliko su sve navedene komponente utjecale na dinamiku udjela poreza na potrošnju u BDP-u u BiH. U prvoj godini promatranog razdoblja, 2008., udio poreza na potrošnju⁷ u BDP-u BiH iznosio je 18,7%. U kriznoj, 2009. godini je došlo do snažnog pada ovog pokazatelja na 17%. Iz Grafikona 1. vidimo da je u navedenoj godini došlo do pada obje komponente ovog pokazatelja. Komponenta ITRC je opala za 1,42 p.b., dok je udio potrošnje u BDP-u opao za 1,46 p.b. Uvidom u dinamiku kategorija finalne potrošnje (Grafikon 3) može se zaključiti da je za ovoliki pad udjela potrošnje u BDP-u „odgovorna“ kategorija privatne potrošnje. Udio privatne potrošnje u BDP-u opao je za čak 2,34 p.b., dok je udio vladine potrošnje porastao za 0,88 p.b. Ovo je jedina godina u promatranom razdoblju 2008-2020 kada je došlo do pada ukupne potrošnje u apsolutnom smislu. Godišnja stopa pada ukupne potrošnje je prema podacima

⁷ Porezi na potrošnju u svim godinama promatranog razdoblja odnose se na prikupljene neizravne poreze na JR UNO, bez naplate zaostalih neizravnih poreza na entitetskim računima, na osnovu propisa prije 2006.

BHAS iznosila 2,2%. U ovoj godini je došlo do snažnog pada izvoza od 9,5% i investicija od čak 28,4%. Snažan pad uvoza od 20,2% ublažio je stopu pada BDP-a na svega 0,8%. Pad prihoda od poreza na potrošnju bio je snažno izražen u 2009. godini, jer su u toj godini, pored efekata druge faze smanjivanja carinskih stopa po SSP-u od 1.1.2009, bili uključeni i odloženi efekti smanjenja carina iz prve faze (zbog početka primjene Sporazuma od polovice 2008. godine). U 2009. godini su se neto prihodi od carina skoro prepolovili u odnosu na njihovu razinu iz 2008. Usprkos tomu što je od 1.7.2009. godine na snagu stupio novi Zakon o trošarinama koji je donio rast prihoda od trošarina na duhan i putarine, taj rast nije bio ni blizu dovoljan da nadoknadi negativne efekte liberalizacije trgovine sa EU, kao i pad ostalih kategorija prihoda uzrokovan nepovoljnim trendovima uvoza i potrošnje zbog efekata globalne ekonomske krize.

Sa oporavkom ekonomije, u 2010. godini porezi na potrošnju u BDP-u porasli su za 1,37 p.b. u odnosu na prethodnu godinu. Porasle su obje komponente ovog pokazatelja, ITRC za 1,09 p.b., a udio potrošnje u BDP-u za 1,42 p.b. Zbog efekata novog Zakona o trošarinama iz 2009. godine i ekonomskog oporavka BiH, u 2010. godini je zabilježen rast svih kategorija neizravnih poreza izuzev carina. Zakon o trošarinama iz 2009. godine podrazumijevao je kontinuirano usklađivanje stopa trošarina na duhan u BiH sa minimalnim standardima EU, te je na početku 2010. godine povećana stopa posebne trošarine na duhan. S obzirom da je u 2009. godini došlo do izmjene zakonodavstva na polovici godine, najveći godišnji efekti rasta prihoda bili su izraženi u 2010. godini. To se prije svega odnosilo na prihode od trošarina na duhan i putarinu. Sa druge strane, osnovni faktor rasta udjela potrošnje u BDP-u bila je privatna potrošnja, čiji je udio u BDP-u porastao za 1,27 p.b. dok je udio vladine potrošnje porastao za 0,15 p.b. (Grafikon 3).

U 2011. godini nastavljen je trend rasta udjela poreza na potrošnju u BDP-u (+0,18 p.b. u odnosu na prethodnu godinu). U ovoj godini nastavljen je i trend pada prihoda od carina kako zbog dalje implementacije odredbi SSP-a, tako i zbog ukidanja carinskog evidentiranja na cjelokupan uvoz u četvrtom kvartalu 2011. Nastavku pozitivnih trendova trošarina ponovo su doprinijeli efekti izmjene politike oporezivanja duhana, odnosno ponovno povećanje posebne trošarine na duhan od početka godine. Ukupni prihodi od neizravnih poreza rasli su iznad stope rasta potrošnje, što je dovelo do blagog rasta ITRC od +0,19 p.b. Sa druge strane udio potrošnje u BDP-u opao je za 0,1 p.b., sa padom udjela privatne potrošnje u BDP-u od 0,15 p.b. i rastom udjela vladine potrošnje od 0,05 p.b.

U 2012. godini je došlo do pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u za 0,49 p.b. u odnosu na prethodnu godinu. Iz grafikona 2. i 3. je vidljivo da je došlo do pada svih komponenti ovog pokazatelja. ITRC je opala za 0,34 p.b., a udio potrošnje u BDP-u za 0,76 p.p (sa padom udjela privatne potrošnje u BDP-u od 0,46 p.b. i udjela vladine potrošnje od 0,31 p.p). Pad ITRC objašnjava se stagnacijom prihoda od neizravnih poreza⁸ uz rast ukupne potrošnje u odnosu na prethodnu godinu (1,81%). Iako je došlo do rasta ukupne potrošnje u odnosu na prethodnu godinu, njen udio u BDP-u nije porastao, jer rast potrošnje nije pratio rast BDP-a od 2,48%.

U 2013. godini je došlo do snažnog pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u za 0,78 p.b. u odnosu na prethodnu godinu, čime on dostiže razinu od 17,3%, svega 0,3 p.b. više nego u „kriznoj“ 2009. godini. Naplata neizravnih poreza je bila pod utjecajem redovnog godišnjeg povećanja specifične trošarine na duhan i daljeg pada oporezive potrošnje duhana, negativne dinamike uvoza, te posljednje faze liberalizacije carina na robu podrijetlom iz EU. Zabilježen je pad prihoda od neizravnih poreza na razini godine, te dalji pad ITRC za 0,47 p.b. Rast potrošnje ponovo nije pratio rast BDP-a, u ovom slučaju zbog snažnog rasta investicija, te je njen udio u BDP-u opao za 1,76 p.p, sa padom udjela obje kategorije potrošnje (Grafikon 3).

U 2014. dolazi do prekida trenda pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u. Došlo je do rasta ovog pokazatelja za 0,56 p.b. u odnosu na 2013. godinu. Uvidom u dinamiku komponenti udjela poreza na potrošnju u BDP-u vidljivo je da su sve komponente zabilježile rast. ITRC je porasla za 0,36

⁸ Zabilježen je skroman pad od 0,15%.

p.b. Udio ukupne potrošnje u BDP-u je porastao za 1,12 p.b., uz rast njene obje kategorije (Grafikon 3). Rast ITRC u 2014. godini bio je pod utjecajem nove politike trošarina na duhan u primjeni od 1. kolovoza, koji je donio rast fiskalnog opterećenja rezanog duhana i oporavka na tržištu duhana i rasta prihoda. Na dinamiku trošarina na duhan utjecala je i redovita godišnja promjena specifične trošarine. Nakon duljeg razdoblja zabilježen je i rast prihoda od carina, s obzirom da je posljednja faza liberalizacije trgovine sa EU po odredbama SSP-a implementirana u prethodnoj godini. Usprkos elementarnim nepogodama (poplave) na godišnjoj razini zabilježen je rast svih kategorija prihoda od neizravnih poreza iznad stope rasta potrošnje.

U naredne tri godine (2015-2017) nije bilo značajnijih promjena udjela poreza na potrošnju u BDP-u (grafikoni 1 i 2). Zabilježen je blagi pad u 2015. i 2017. (po oko -0,2 p.b.), te skroman rast u 2016 (+0,15). Sa druge strane, komponente na koje je razložen ovaj pokazatelj u Jednakosti 1. su zabilježile veće promjene. ITRC je rastao za 0,46 p.b., 0,63 p.b. i 0,49 p.b. respektivno u 2015., 2016. i 2017. godini. Suprotno tome, udio potrošnje u BDP-u je u danim godinama opadao za 3,81 p.b., 2,63 p.b. i 2,13 p.b., respektivno, sa padom udjela obje kategorije potrošnje u svim godinama (Grafikon 3). Pad udjela potrošnje u BDP-u rezultat je visokih stopa rasta izvoza u sve tri godine (9,2%, 7,0% i 18% u 2015., 2016. i 2017. godini, respektivno) i visokih stopa rasta investicija u 2016. i 2017. godini (10,6% i 14,3%). Rast ITRC u ovim godinama rezultat je snažnijeg rasta neizravnih poreza od rasta potrošnje. Naplata prihoda u 2015. godini bila je karakteristična po snažnom rastu trošarina na derivate nafte i putarine, te snažnom rastu prihoda od trošarina na duhan. Prihodi od trošarina na derivate i putarina nastavili su pozitivne trendove u 2016. godini, ali je došlo do iscrpljivanja pozitivnih efekata izmjene politike na tržištu duhana. Glavni generatori rasta prihoda u 2017. godini bili su PDV na uvoz, a u manjoj mjeri prihodi od carina, putarine, trošarina na derivate nafte i duhanske prerađevine.

U 2018. godini došlo je do snažnog rasta udjela poreza na potrošnju u BDP-u za 0,6 p.b. u odnosu na prethodnu godinu, čime on dostiže razinu od 18,2%. Uvidom u komponente iz Jednakosti 1, vidljivo je da je za rast ovog pokazatelja zaslužan isključivo rast ITRC (+0,89 p.b.), dok je udio potrošnje u BDP-u čak zabilježio pad od -1,22 p.b. Pregled naplate neizravnih poreza pokazuje da je u 2018. stopa rasta je dostigla čak 8,6%. Visoka stopa rasta je bila očekivana imajući u vidu efekte izmjena Zakona o trošarinama.⁹ Primjena izmjena zakonodavstva započela od 1.2.2018. godine¹⁰, a, prema procjenama OMA, donijela je 4,6 p.b. godišnje stope rasta ukupnih od prihoda od neizravnih poreza.¹¹ Pad udjela potrošnje u BDP-u ponovo je rezultat relativno visokih stopa rasta investicija (5,1%) i izvoza (10,95).

U 2019. godini je udio poreza na potrošnju u BDP-u stagnirao (+0,06 p.b.). ITRC je porasla za 0,15 p.b., a udio potrošnje u BDP-u opao za 0,42 p.p (uz pad obje kategorije - Grafikon 3). U 2019. godini je naplaćen rekordni iznos prihoda od neizravnih poreza od osnutka UNO u iznosu od 6.541,8 mil KM, a stopa rasta je iznosila 5,2%. Zabilježen je i snažan rast ukupne potrošnje od 4,3%, te otuda proizilazi skroman rast ITRC. Prema podacima BHAS, rast BDP-a (4,8%) je bio viši od rasta ukupne potrošnje, odakle proizilazi pad udjela potrošnje u BDP-u, koja je, opet, anulirala efekte rasta ITRC i utjecala na stagnaciju udjela poreza na potrošnju u BDP-u.

U 2020. godini došlo je do snažnog pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u za 1,06 p.b., u odnosu na prethodnu godinu čime on dostiže razinu od 17,2%, svega 0,2 p.b. više nego u „kriznoj“ 2009. godini. Godišnji pad udjela poreza na potrošnju u BDP-u bio je manji nego u 2009. godini, ali je pad ITRC bio na približno istoj razini (1,45 p.b. u 2020 vs 1,42 p.b. u 2009). Za manji godišnji pad udjela poreza na potrošnju u BDP-u u 2020. u odnosu na 2009. zaslužno je kretanje udjela potrošnje u BDP-u. U 2009. je udio potrošnje opao za 1,46 p.b., dok je u 2020. taj

⁹ "Službeni glasnik BiH" br. 91/17

¹⁰ Izmjene politike trošarina na derivate nafte i putarine odnose na: povećanje stope trošarina na lož ulje sa 0,30 na 0,45 KM/l; uvođenje trošarina na biogoriva i biotečnosti (0,30 KM/l); rast stope namjenske putarine sa 0,10 na 0,25 KM/l (uz razdvajanje stopa i sredstava prema namjeni za autoceste i druge ceste); te promjene obuhvata osnovice za putarinu u smislu uključivanja u osnovicu biogoriva i biotečnosti, te tečnog naftnog plina za pogon motornih vozila

¹¹ OMA Bilten 162-163 (2019), www.oma.uino.gov.ba

udio porastao za 1,58 p.b. Treba napomenuti da podaci za 2020. djelimično predstavljaju procjene, s obzirom da su u vrijeme izrade ovog priloga bili dostupni podaci o naplaćenim porezima, dok podaci o nacionalnim računima nisu bili dostupni, nego su korištene projekcije DEP-a.

2. Varijabilitet udjela poreza na potrošnju u BDP i njegovih komponenti

U nastavku je uspoređen varijabilitet udjela poreza na potrošnju u BDP i njegovih komponenti u promatranom razdoblju 2008-2020. U Tabeli 1. su prikazane minimalne i maksimalne vrijednosti tih pokazatelja u navedenom razdoblju, neponderirani prosjeci te koeficijenti varijacije¹².

Tabela 1.

	min	max	prosjeak	koef. var.
porezi na potrošnju / BDP	17,0%	18,7%	17,9%	2,88%
porezi na potrošnju / potrošnja	16,5%	19,6%	17,9%	4,88%
potrošnja/ BDP	92,9%	104,6%	99,7%	4,55%
privatna potrošnja / BDP	73,8%	83,2%	78,7%	4,35%
vladina potrošnja/ BDP	19,1%	22,5%	21,1%	5,63%

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, BHAS i projekcija DEP-a

Najveća vrijednost udjela poreza na potrošnju u BDP-u promatranom razdoblju iznosila je 18,7% i to u prvoj godini promatranog razdoblja (2008), dok je u narednoj, „kriznoj“ 2009. godini ostvarena najniža vrijednost ovog pokazatelja od 17%. Neponderirani prosjeak u navedenom razdoblju iznosi 17,9%, a koeficijent varijacije 2,88%.

Neponderirani prosjeak udjela poreza na potrošnju u potrošnji u navedenom razdoblju također iznosi 17,9%, ali je raspon između minimalne (16,5% u 2009. godini) i maksimalne vrijednosti (19,6% u 2019. godini) veći, kao i koeficijent varijacije podataka (4,88%). Udio ukupne finalne potrošnje u BDP-u je dosta visok (neponderirani prosjeak 99,7%). U razdoblju 2008-2014 je ukupna privatna potrošnja čak premašivala iznos BDP-a. Iz Grafikona 1. se može vidjeti da je ovaj udio zabilježio snažan trend pada, sa 104,6% u 2008. na 92,9% u 2019. godini.¹³ U 2020. godini je porastao na 94,5%.

Iz svega navedenog se može zaključiti da je **varijabilnost udjela poreza na potrošnju u BDP-u razdoblju 2008-2020 bila manja od varijabilnosti njene dvije komponente: ITRC i udjela potrošnje u BDP-u, zbog njihovog kretanja u suprotnim smjerovima** u 2011. godini i svim godinama u razdoblju od 2015. do 2020. U razdoblju 2015-2019 ITRC ima trend rasta, dok udio potrošnje u BDP-u ima trend pada, sa obrnutim kretanjima u 2020. godini.

Tabela 2.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
porezi na potrošnju / BDP	↓	↑	↑	↓	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↑	↓
ITRC	↓	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓
potrošnja/ BDP	↓	↑	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UNO, BHAS i projekcija DEP-a

¹² Koeficijent varijacije predstavlja količnik standardne devijacije i aritmetičke sredine neke pojave.

¹³ Od navedenog iznosa je pad izdataka na finalnu potrošnju domaćinstava i NPISH (neprofitne institucije koje pružaju usluge domaćinstvima) iznosio 9,5 p.p., a izdataka na finalnu vladinu potrošnju 2,5 p.p.

3. Visina godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u

U razdoblju 2008-2020 se visina godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u kretala u rangu od -1,72 p.b. (2009. godina) do +1,37 p.b. (2010. godina). Najveće turbulencije ovog pokazatelja (preko 1 p.b. promjene) ostvarene su u 2009, 2010. i 2020. godini.

3.1. Izračun visine godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u

U nastavku je izvedena formula (Jednakost 2) za visinu godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u. Iz Jednakosti 2. se može vidjeti da godišnja promjena udjela poreza na potrošnju u BDP-u jednaka proizvodu udjela poreza na potrošnju u BDP-u u prethodnoj godini ($y-1$) i udjela razlike stope rasta prihoda od poreza na potrošnju (p) i stope rasta BDP-a (g) u stopi rasta BDP-a uvećanoj za 1. Iz jednakosti se može izvući logičan zaključak da je za pozitivnu promjenu udjela poreza na potrošnju u BDP-u potrebno da stopa rasta prihoda od poreza na potrošnju (p) bude veća od stope rasta BDP-a (g), te da je visina godišnje promjene viša što je ta razlika veća, te što je viši udio poreza na potrošnju u prethodnoj godini.

Jednakost 2.

$$\frac{\text{porezi na potrošnju } (y)}{\text{BDP } (y)} = \frac{\text{porezi na potrošnju } (y-1)}{\text{BDP } (y-1)}$$

$$\frac{\text{porezi na potrošnju } (y) - (1+g) \times \text{porezi na potrošnju } (y-1)}{\text{BDP } (y-1) \times (1+g)} =$$

$$\frac{\text{porezi na potrošnju } (y-1)}{\text{BDP } (y-1)} \times \frac{(1+p) - (1+g)}{1+g} = \frac{\text{porezi na potrošnju } (y-1)}{\text{BDP } (y-1)} \times \frac{p-g}{1+g}$$

Legenda: Stopa rasta prihoda od poreza na potrošnju (p), stopa rasta BDP-a (g)

Izvor: Kalkulacija autora

3.2. Godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u u kriznim godinama: 2009 i 2020

Pomenuto je da je najveća godišnja promjena udjela poreza u BDP-u analiziranom razdoblju 2008-2020 zabilježena je u 2009. godini i to u iznosu od -1,72 p.b. Razlika između stope rasta poreza na potrošnju (-9,9%) i BDP-a (-0,8%) iznosila je čak 9,1 p.b. Visokoj godišnjoj promjeni udjela poreza u BDP-u manjim dijelom je doprinijeo i visok udio istog pokazatelja iz prethodne, 2008., godine (18,7%), koji ulazi u izračun godišnje promjene udjela poreza na potrošnju u BDP-u, prema Jednakosti 2. U prethodnom tekstu je napomenuto da je snažan pad prihoda od poreza na potrošnju bio rezultat liberalizacije trgovine sa EU, te efekata globalne ekonomske krize na ekonomiju BiH.

Analizirano razdoblje „pokriva“ još jednu godinu u kojoj je ostvaren snažan pad prihoda. Radi se o 2020. godini koja je karakteristična po negativnim efektima pandemije virusa korona. S obzirom da u vrijeme izrade priloga nisu bili dostupni podaci o nacionalnim računima BHAS, korištene su projekcije DEP-a, prema kojim je procijenjena stopa pada BDP-a od 3,7%. Ako usporedimo godišnje stope pada prihoda od neizravnih poreza u 2020. i 2009. godini, vidjećemo da su na približno jednakoj razini (9,3% u 2020. vs 9,9% u 2009. godini). Može se zaključiti da je manju godišnju stopu pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u u 2020. u odnosu na 2009. godinu (1,06 p.b. vs 1,72 p.b.) utjecala viša procijenjena stopa pada BDP-a u 2020. godini (3,7%).

4. Zaključak

Udio poreza na potrošnju u BDP-u u Bosni i Hercegovini se u razdoblju 2008-2020 kretao u rangu od 17% do 18,7%. Dinamika udjela poreza na potrošnju u BDP-u ovisila je o brojnim faktorima: kretanju poreznih stopa i porezne osnovice, efikasnosti naplate poreza, kretanja ukupne potrošnje, ali i kretanja drugih kategorija BDP-a (investicije, uvoz i izvoz) koje, osim potrošnje utječu na visinu nazivnika ovog pokazatelja.

U analizi je udio poreza na potrošnju razložen na proizvod implicitne porezne stope na potrošnju (ITRC) i udjela potrošnje u BDP-u. Dinamika ITRC ukazuje na efekte promjena u potrošnji, odnosno porezne osnovice, kao i promjena poreznih stopa i efikasnosti naplate poreza. Sa druge strane, udio potrošnje u BDP-u „pokriva“ druge promjene u ekonomiji, odnosno promjene u strukturi BDP-a. Rezultati analize pokazuju da je varijabilnost udjela poreza na potrošnju u BDP-u u promatranom razdoblju bila manja od varijabilnosti njene dvije komponente: ITRC i udjela potrošnje u BDP-u, zbog njihovog kretanja u suprotnim smjerovima u 2011. godini i u razdoblju od 2015. do 2020. U 2011. godini i u razdoblju 2015-2019 ITRC je imao trend rasta, dok je udio potrošnje u BDP-u imao trend pada. Obrnuta kretanja zabilježena su u 2020. godini.

Pad udjela potrošnje u BDP-u ne znači da je došlo do pada potrošnje u apsolutnim iznosima, nego da je stopa rasta BDP-a bila veća od stope rasta komponente potrošnje. Ukupna potrošnja je u apsolutnim iznosima rasla u svim godinama analiziranog razdoblja 2008-2020, sa izuzetkom u 2009. godini. Prema podacima BHAS, **u 2019. godini je ukupna finalna potrošnja bila za 21% viša nego u 2008. godini. Udio ukupne potrošnje u BDP-u je u istom razdoblju opao za 11,8 p.b.** Prema projekcijama DEP-a, u 2020. godini očekivani pad ukupne potrošnje iznosi 2,1% u odnosu na 2019. godinu, a rast udjela ukupne potrošnje u BDP-u 1,6 p.b., zbog većeg projektiranog pada BDP-a od pada potrošnje. Prema tome, projektirani pad udjela potrošnje u BDP-u u 2020. godini u odnosu na baznu 2008. godinu iznosi 10,2 p.b.

U odnosu na baznu 2008. godinu ITRC je u 2019. godini bio viši za 1,7 p.b., dok je projektirani ITRC za 2020. godinu u odnosu na baznu 2008. viši za svega 0,3 p.b. Ovaj **rast ITRC je dijelom ublažio, ali nije eliminirao pad udjela poreza na potrošnju u BDP-u. Udio poreza na potrošnju u BDP-u je u 2019. godini u odnosu na baznu 2008. godinu bio niži za 0,5 p.b.,** dok je projektirani udio istog pokazatelja za 2020. godinu niži za 1.5 p.b. u odnosu na baznu 2008. godinu. Treba napomenuti da se dvije komponente ovog pokazatelja (ITRC i udio potrošnje u BDP-u) ne mogu promatrati potpuno odvojeno, s obzirom da se porezna politika kreira u ovisnosti o ekonomskim kretanjima u zemlji.

Prilikom usporedbe godišnjeg pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u u „kriznoj“ 2009. i 2020. godini može se zaključiti da je on bio manji u 2020. nego u 2009. godini, dok je godišnji pad ITRC bio na približno istoj razini. Na osnovu kalkulacije prema Jednakosti 1. zaključeno je da je za manji godišnji pad udjela poreza na potrošnju u BDP-u u 2020. u odnosu na 2009. zaslužno je kretanje udjela potrošnje u BDP-u, koji je u 2009. godini opao, dok je u 2020., prema procjenama DEP-a, rastao u odnosu na prethodnu godinu. Na osnovu kalkulacije prema Jednakosti 2. zaključeno je da je na manju godišnju stopu pada udjela poreza na potrošnju u BDP-u u 2020. u odnosu na 2009. godinu utjecala viša procijenjena stopa pada BDP-a u 2020. godini. Ova dva zaključka su kompatibilna, s obzirom da je procijenjeni godišnji pad potrošnje u 2020. i 2009. na približno istoj razini oko 2%, ali je veći godišnji procijenjeni pad BDP-a u 2020. godini (-3,7%, više od stope pada potrošnje) u odnosu na 2009. godinu (-0,8%, ispod stope pada potrošnje) utjecao na rast udjela potrošnje u BDP-u u 2020. i pad tog pokazatelja u 2009. godini.

Analiza naplate prihoda od trošarina na alkohol, bezalkoholna pića, pivo, vino i kavu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

1. Uvod

Trošarinski proizvodi te politika njihovog oporezivanja definirana je Zakonom o trošarinama u Bosni i Hercegovini¹⁴ (u daljem tekstu: BiH) iz 2009. godine (u daljem tekstu: Zakon). Navedeni Zakon je od 2009. godine izmijenjen / dopunjen tri puta, dva puta u 2014. godini, te jednom u 2017. godini. Izmjene Zakona¹⁵ iz 2014. godine odnosile su se na oporezivanje duhanskih prerađevina i bezalkoholnih pića, piva i vina¹⁶, dok su se izmjene Zakona iz 2017. godine odnosile na oporezivanje derivata nafte¹⁷.

Prihodi po osnovu trošarina uplaćuju se na Jedinствeni račun Uprave za neizravno oporezivanje, a njihova raspodjela vrši se u skladu sa Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda¹⁸.

Osnovna svrha analize jeste da ukaže na smjer i dinamiku kretanja prihoda od trošarina na alkohol, alkoholna pića i voćne prirodne rakije (u daljem tekstu: alkohol), prihoda od trošarina na vino, bezalkoholna pića, pivo i kavu kroz razdoblje od deset godina, 2010-2020. godina (godišnji podaci). Takođe, analizom su prikazani smjer i dinamika kretanja prihoda od trošarina na navedene proizvode na mjesečnoj razini za razdoblje siječanj 2019 – travanj 2021 (sij-19 – tra-21), kao i na kvartalnoj razini za razdoblje prvi kvartal 2019 – prvi kvartal 2021 (Q1 2019 – Q1 2021).

Posebna pozornost posvećena je svakoj navedenoj kategoriji trošarinskih proizvoda pojedinačno. Prikazani su ukupni prihodi od trošarina za svaku kategoriju, kao i prihodi od trošarina razdvojeni po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Kretanje naplaćenih prihoda predstavljenih analizom na godišnjoj razini daje jasnu sliku o kretanju preferencija potrošača, kao i sliku o efektima izmjene / dopune Zakona iz 2014. godine, dok kretanje naplaćenih prihoda na mjesečnoj i kvartalnoj razini daje jasnu sliku o trendovima i faktorima koji utječu na trošarinske proizvode. S obzirom na pojavu pandemije koronavirusa, cilj analize mjesečnih i kvartalnih podataka jeste razumjevanje segmenata na koje je najviše utjecala pandemija, utjecaj mjera poduzetih u cilju suzbijanja širenja virusa, trenutnog stanja, oporavka, kao i budućeg očekivanja uz zadržavanje postojećih politika.

2. Ukupni prihodi od trošarina

Trend kretanja ukupnih prihoda od trošarina na alkohol, bezalkoholna pića, pivo i kavu na godišnjoj, mjesečnoj i kvartalnoj razini predstavljen je grafički. Važno je napomenuti da su u godišnjim podacima prihodi od trošarina na vino prikazani u okviru prihoda od trošarina na alkohol, a s obzirom da se ovi prihodi posebno evidentiraju od 2018. godine. Zbog duljine vremenske serije godišnjih podataka koja je korištena u analizi, nije moguće posebno prikazati naplatu prihoda od trošarina na vino u promatranom razdoblju. U mjesečnim i kvartalnim podacima, prihodi od trošarina na vino prikazani su zasebno.

¹⁴ „Službeni glasnik BiH“ broj 49/09

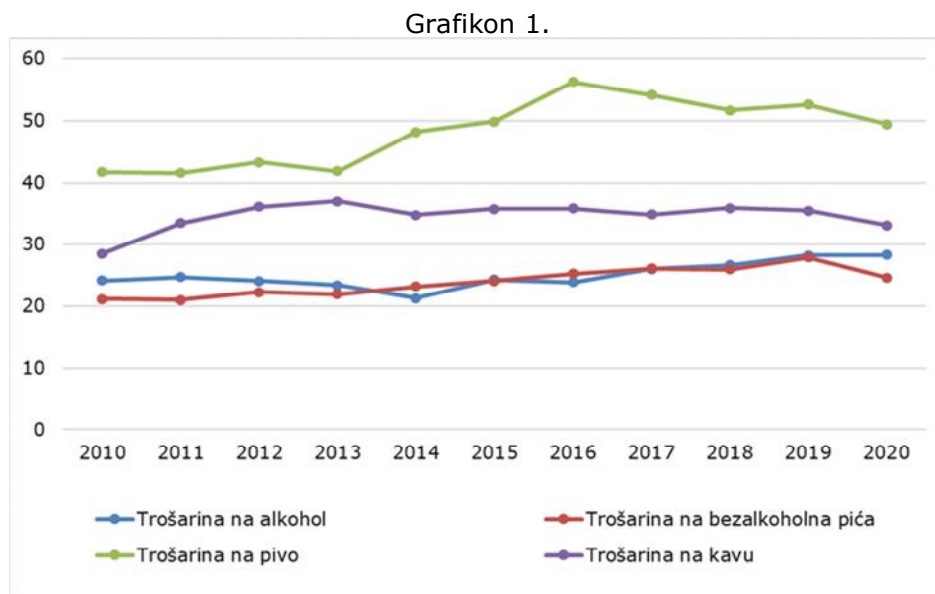
¹⁵ „Službeni glasnik BiH“ broj 49/14

¹⁶ „Službeni glasnik BiH“ broj 60/14

¹⁷ „Službeni glasnik BiH“ broj 91/17

¹⁸ „Službeni glasnik BiH“, broj: 55/04 i 34/07

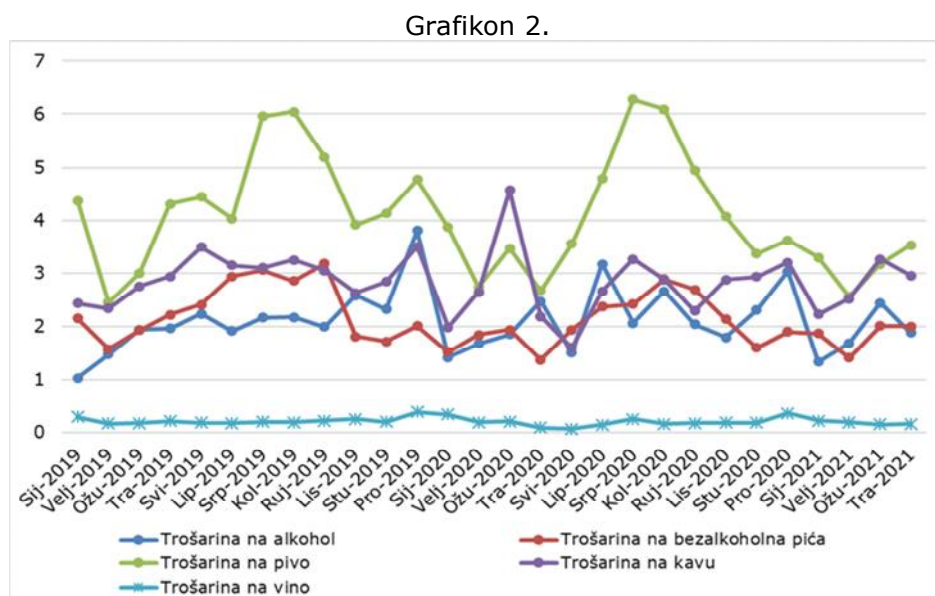
Grafikonom 1 prikazan je trend kretanja ukupnih prihoda od trošarina za navedene kategorije na godišnjoj razini za razdoblje 2010-2020. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala).

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Iz podataka se vidi da su ukupni prihodi od trošarina na pivo najviši, kao i da je 2016. godine naplata ovih prihoda bila dvostruko veća u odnosu na ukupne prihode od trošarina na alkohol i bezalkoholna pića. U nastavku analize, posebna pozornost posvećena je svakoj od navedenih kategorija trošarina, te su detaljno obrazloženi efekti koji su utjecali na povećanje, odnosno smanjenje prihoda od trošarina na godišnjoj razini.

Grafikonom 2 prikazan je trend kretanja ukupnih prihoda od trošarina za navedene kategorije na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala).

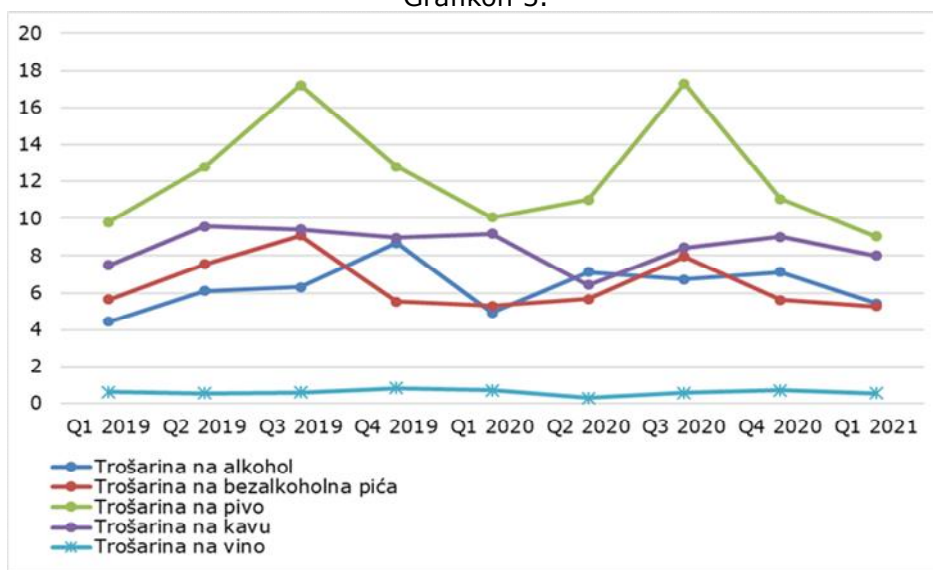
Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Iako su ukupni prihodi od trošarina na pivo najznačajniji na godišnjoj razini, zanimljivo je promatrati podatke o kretanju ukupnih prihoda od trošarina na navedene kategorije na mjesečnoj razini, iz kojih primjećujemo značajno povećanje ukupnih prihoda od trošarina na kavu u ožujku 2020. godine, a koji su u odnosu na ukupne prihode od trošarina na pivo znatno veći. Takođe, u promatranom razdoblju kretanja naplate ukupnih prihoda na mjesečnoj razini, ukupni prihodi od trošarina na kavu su u veljači posljednje tri godine na istoj razini kao i ukupni prihodi od trošarina na pivo. U nastavku analize, posebna pozornost posvećena je svakoj od navedenih kategorija trošarina, te su detaljno obrazloženi efekti koji su utjecali na povećanje, odnosno smanjenje prihoda od trošarina na mjesečnoj razini.

Grafikonom 3 prikazan je trend kretanja ukupnih prihoda od trošarina za navedene kategorije na kvartalnoj razini za razdoblje Q1 2019 – Q1 2021, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala).

Grafikon 3.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Usporedba nominalne kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina za svaku kategoriju ukazuje na pozitivne trendove, te značajno povećanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo i bezalkoholna pića u trećim kvartalima. Takođe, podaci ukazuju na negativne trendove naplate ukupnih prihoda od trošarina u kvartalima koji su obilježeni početkom pojave pandemije virusa korona. U nastavku analize, posebna pozornost posvećena je svakoj od navedenih kategorija trošarina, te su detaljno obrazloženi efekti koji su utjecali na povećanje, odnosno smanjenje prihoda od trošarina na kvartalnoj razini.

3. Prihodi od trošarina na alkohol

Na promet alkohola¹⁹, alkoholnih pića²⁰ i voćne prirodne rakije²¹, trošarina se plaća po litru apsolutnog alkohola, odnosno proporcionalno količini apsolutnog alkohola u pakovanju, i to:

- alkohol 15,00 KM
- alkoholna pića 15,00 KM
- voćna prirodna rakija 8,00 KM

¹⁹ U smislu Zakona, alkoholom se smatraju sve vrste alkohola, nezavisno od sirovine iz koje se dobija alkohol i nezavisno od postupka dobijanja.

²⁰ Alkoholnim pićima smatraju se pića koja sadrže više od 2% alkohola.

²¹ Voćnom prirodnom rakijom se smatra proizvod dobijen destilacijom prevrelog soka, masulja ili voća na manje od 86% vol. alkohola, u kojem se ne smije osjetiti miris i ukus drugačiji od onoga koji proističe od upotrebljenih sirovina, kojem se ne smiju dodavati arome ni etilni alkohol poljoprivrednog podrijetla, šećer i drugi ugljeni hidrati.

Vino²² je trošarinski proizvod koji je predmet oporezivanja i na čiji promet se plaća trošarina od 0,25 KM po litru.

Trend kretanja prihoda od trošarina na alkohol na godišnjoj, mjesečnoj i kvartalnoj razini predstavljen je grafički. U godišnjim podacima prihodi od trošarina na vino prikazani su u okviru prihoda od trošarina na alkohol, dok su u podacima na mjesečnoj i kvartalnoj razini, prihodi od trošarina na vino prikazani zasebno.

Grafikonom 4 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na alkohol²³ na godišnjoj razini za razdoblje 2010-2020. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Kao što je prethodno navedeno, godišnji podaci o naplati prihoda od trošarina na alkohol uključuju i prihode od trošarina na vino. Grafikonom je predstavljeno godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkohol, kao i kretanje prihoda od trošarina na alkohol po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 4.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U ukupnim приходima od trošarina na alkohol znatno više sudjeluju prihodi od trošarina na uvezeni alkohol od prihoda od trošarina na domaći alkohol.

U 2011. godini, ukupni prihodi od trošarina na alkohol imaju tendenciju rasta u odnosu na 2010. godinu, nakon čega naplata ovih prihoda počinje da opada, te su u 2014. godini zabilježeni najniži ukupni prihodi od trošarina na alkohol u promatranom razdoblju. U razdoblju 2015-2020. godina, ovi prihodi bilježe konstantan rast na godišnjoj razini.

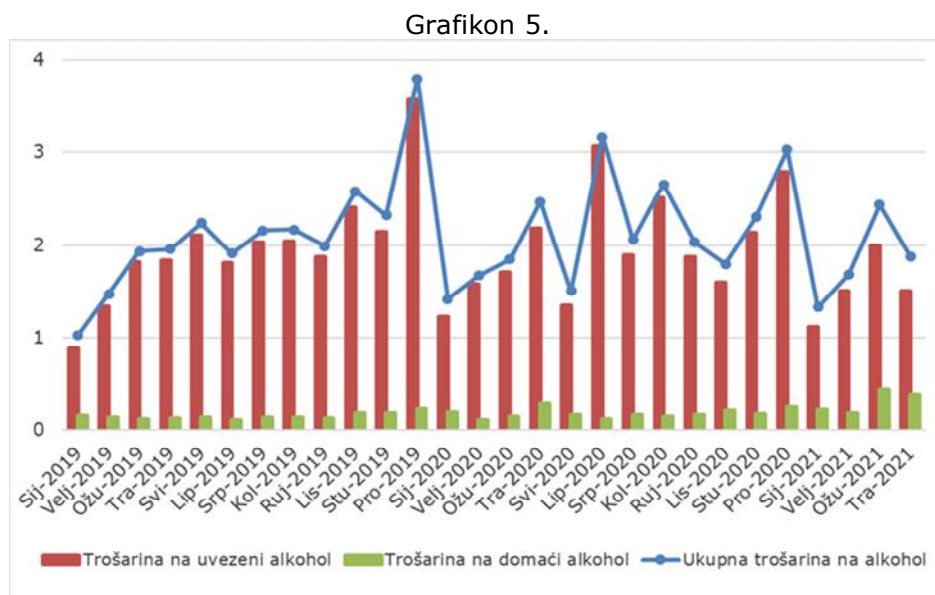
Iako 2020. godinu karakterizira pojava pandemije koronavirusa, te uvođenje niza mjera u borbi protiv pandemije, zabilježen je blagi rast ukupnih prihoda od trošarina na alkohol za 0,3% u odnosu na prethodnu godinu. Promatrajući po komponentama, povećanje se odnosi na prihode od trošarina na domaći alkohol, koji su u odnosu na 2019. godinu veći za 17,4%, dok su prihodi od trošarina na uvezeni alkohol manji za 1,1%.

²² Vinom se smatra vino od grožđa (uključujući pojačana vina), vermut i ostala vina grožđa aromatizirana biljem ili aromatskim tvarima.

²³ Alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija.

Također, u 2020. godini zabilježeno je povećanje ukupnih prihoda od trošarina na alkohol za 32,9% u odnosu na 2014. godinu kada su zabilježeni najniži ukupni prihodi od trošarina na alkohol, te povećanje za 17,2% u odnosu na početni promatrani razdoblje, odnosno 2010. godinu.

Grafikonom 5 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na alkohol²⁴ na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prihodi od trošarina na alkohol prikazani na mjesečnoj razini ne uključuju prihode od trošarina na vino. Grafikonom je predstavljeno mjesečno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkohol, kao i kretanje prihoda od trošarina na alkohol po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

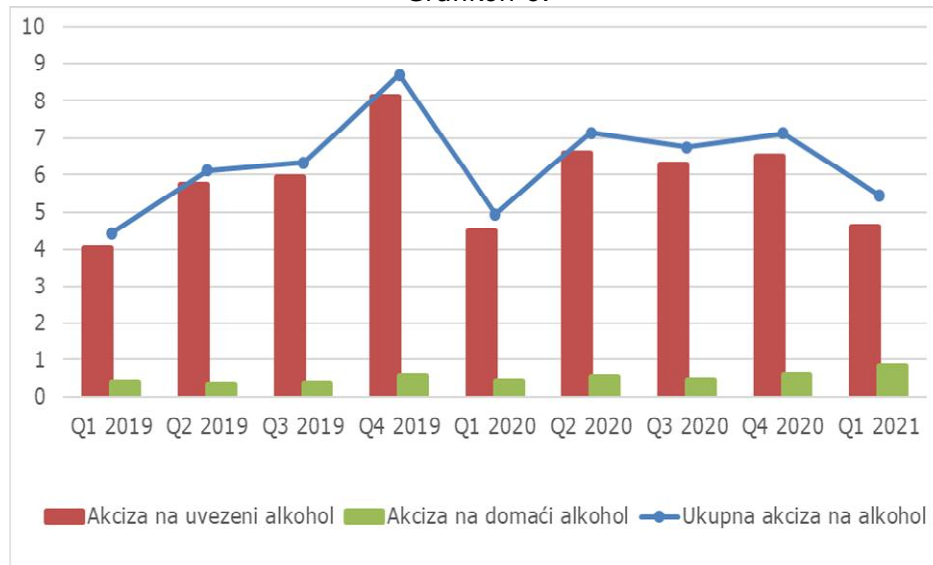
Usporedbe nominalne mjesečne naplate ukazuju na pozitivne trendove u naplati ukupnih prihoda od trošarina na alkohol u prosincu mjesecu 2019. i 2020. godine, te najnižu naplatu u siječnju mjesecu 2019. i 2020. godine, što odgovara tradicionalnoj shemi naplate prihoda od neizravnih poreza zbog blagdana, dok su "lockdown" i mjere kao što su zatvaranje i ograničen rad ugostiteljskih objekata uzrokovali pad prihoda od trošarina na alkohol u svibnju 2020. godine za 32,6% u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Popuštanjem mjera uvedenih u borbi protiv pandemije koronavirusa, te ponovnim otvaranjem ugostiteljskih objekata koncem svibnja 2020. godine, u lipnju iste godine zabilježen je rast prihoda od trošarina na alkohol.

Grafikonom 6 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na alkohol²⁵ na kvartalnoj razini za razdoblje Q1-2019 – Q1 2021, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Prihodi od trošarina na alkohol prikazani na kvartalnoj razini ne uključuju prihode od trošarina na vino. Grafikonom je predstavljeno kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na alkohol, kao i kretanje prihoda od trošarina na alkohol po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

²⁴ Alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija.

²⁵ Alkohol, alkoholna pića i voćna prirodna rakija.

Grafikon 6.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

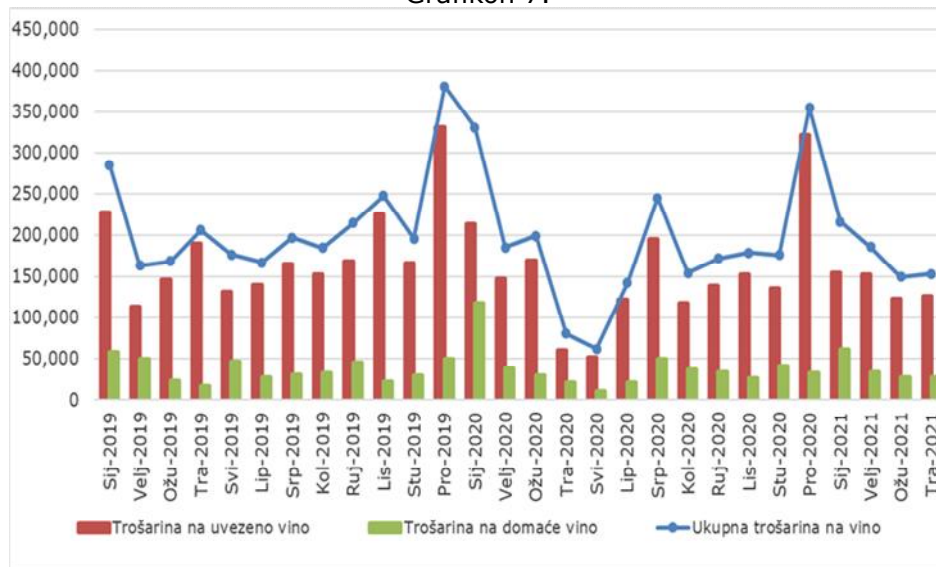
Usporedba nominalne kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na alkohol u promatranom vremenskom razdoblju ukazuje na negativne trendove u naplati ovih prihoda u prvim kvartalima. U četvrtom kvartalu 2020. godine zabilježen je negativan trend u naplati ukupnih prihoda od trošarina na alkohol za 18,0% u odnosu na četvrti kvartal 2019. godine. Ovakav trend, posljedica je mjera u borbi protiv pandemije virusa korona kao što su ograničeno radno vrijeme ugostiteljskih objekata i ograničen broj ljudi na privatnim i javnim okupljanjima, što utječe na smanjenje konzumiranja alkohola.

3.1. *Prihodi od trošarina na vino*

S obzirom da je vino posebna kategorija trošarinskih proizvoda, te da se prihodi od trošarina na vino od veljače 2018. godine evidentiraju zasebno, trend kretanja prihoda od trošarina na vino na mjesečnoj i kvartalnoj razini prikazan je pojedinačno.

Grafikonom 7 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na vino na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno mjesečno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na vino, kao i kretanje prihoda od trošarina na vino po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 7.

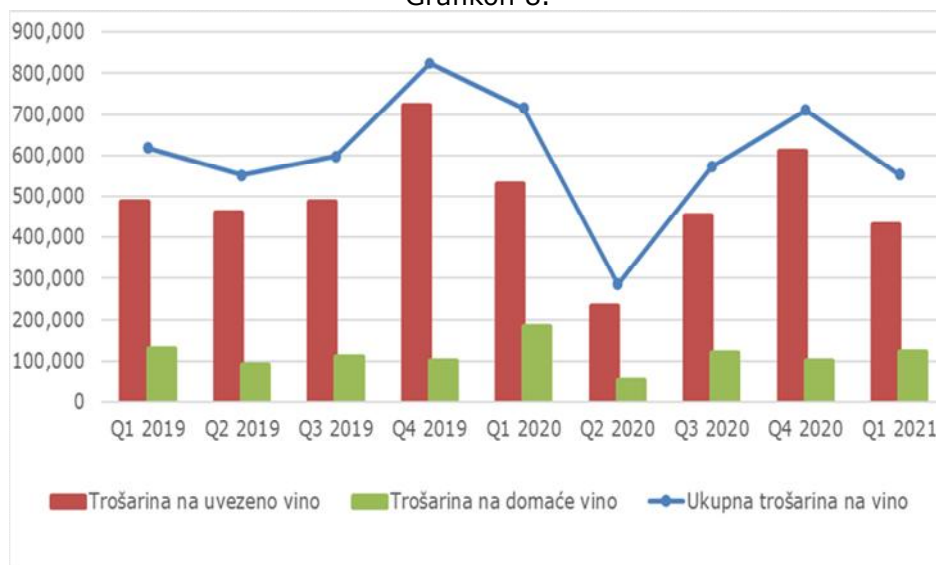

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Usporedbe nominalne mjesečne naplate prihoda od trošarina na alkohol, ukazuju na pozitivne trendove u naplati ukupnih prihoda od trošarina na vino u prosincu mjesecu 2019. i 2020. godine. Negativan trend naplate prihoda od trošarina na vino zabilježen je u mjesecima nakon uvođenja najrigoroznijih mjera u borbi protiv pandemije virusa korona, odnosno u travnju i svibnju 2020. godine. "Lockdown", te ograničavanje i zabrana rada ugostiteljskih objekata, uzrokovali su pad ukupnih prihoda od trošarina na vino u travnju 2020. godine za 60,8%, te u svibnju 2020. godine za 64,9%, u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Grafikonom 8 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na vino na kvartalnoj razini za razdoblje Q1-2019 – Q1 2021, u KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na vino, kao i kretanje prihoda od trošarina na vino po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 8.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

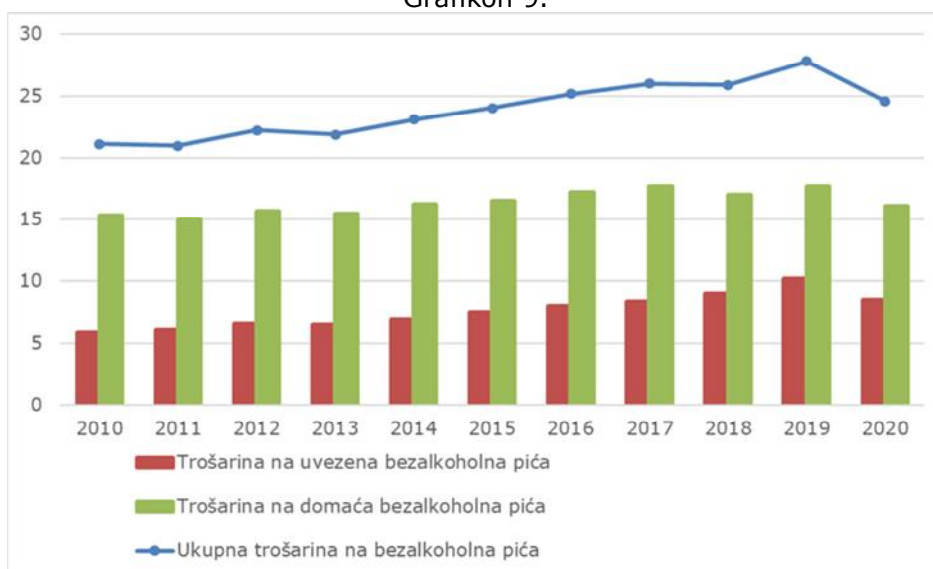
Usporedbe nominalne kvartalne naplate prihoda od trošarina na vino ukazuju na pozitivan trend u četvrtom kvartalu 2019. i 2020. godine. Međutim, zbog mjera u borbi protiv pandemije, kao što su ograničavanje radnog vremena ugostiteljskih objekata te ograničavanje broja ljudi na privatnim i javnim okupljanjima, ukupni prihodi od trošarina na vino u četvrtom kvartalu 2020. godine manji su za 13,8% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Kao rezultat navedenih mjera, najznačajniji pad u naplati ukupnih prihoda od trošarina na vino zabilježen je u drugom kvartalu 2020. godine, za 48,2% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

4. Prihodi od trošarina na bezalkoholna pića

Bezalkoholna pića²⁶ su trošarinski proizvodi koji su predmet oporezivanja i na čiji promet se plaća trošarina od 0,10 KM po litru.

Trend kretanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića na godišnjoj, mjesečnoj i kvartalnoj razini predstavljen je grafički. Grafikonom 9 prikazano je kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića u razdoblju 2010-2020. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, kao i kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 9.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U ukupnim prihodima od trošarina na bezalkoholna pića dvostruko više učestvuju prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića od prihoda od trošarina na uvezena bezalkoholna pića.

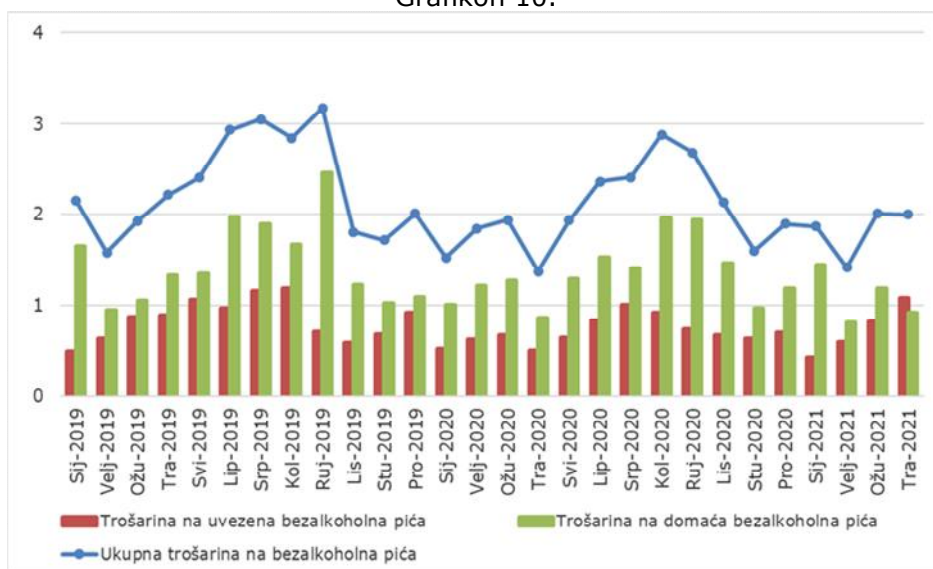
Ukupni prihodi od trošarina na bezalkoholna pića u promatranom desetogodišnjem razdoblju imaju tendenciju rasta do 2019. godine. U 2020. godini zabilježeno je smanjenje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za 11,7% u odnosu na prethodnu godinu kada su ovi prihodi na godišnjoj razini bili najveći u promatranom vremenskom razdoblju. Takođe, u 2020. godini zabilježeno je povećanje za 16,5% u odnosu na početni razdoblje, odnosno 2010. godinu.

²⁶ U smislu Zakona, bezalkoholnim pićima se smatraju osvježavajuća bezalkoholna pića od voćnog soka, voćne baze, biljnih ekstrakata, žitarica i surutke, umjetna osvježavajuća bezalkoholna pića i niskoenergetska osvježavajuća bezalkoholna pića. Bezalkoholnim pićima se ne smatraju prirodne mineralne, gazirane i negazirane vode, 100% prirodni sokovi od voća i povrća ili sokovi sa udjelom voća i povrća 50% i više bez umjetnih aroma i dodataka. Takođe, sirupi, prašci i pastile namjenjeni za pripremu bezalkoholnih pića razblaživanjem u vodi se ne smatraju bezalkoholnim pićima.

Promatrajući po komponentama – uvozna i domaća trošarina, u 2020. godini prihodi od trošarina na uvezena bezalkoholna pića manji su za 16,6%, dok su prihodi od trošarina na domaća bezalkoholna pića manji za 8,8% u odnosu na prethodnu godinu, u kojoj su ukupni prihodi od trošarina na bezalkoholna pića, kao i prihodi od trošarina na bezalkoholna pića za svaku komponentu pojedinačno – uvozna i domaća trošarina, najveći u promatranom razdoblju. U godini izbijanja pandemije koronavirusa, u kojoj je prva reakcija države bila uvođenje mjera u borbi protiv širenja virusa kao što su zatvaranje granica i otežano kretanje i transport dobara, tendencija potrošača je bila preorijentisana ka domaćem tržištu bezalkoholnih pića, što je rezultiralo značajnim padom prihoda od trošarina na uvezena bezalkoholna pića.

Grafikonom 10 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno mjesečno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, kao i kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 10.

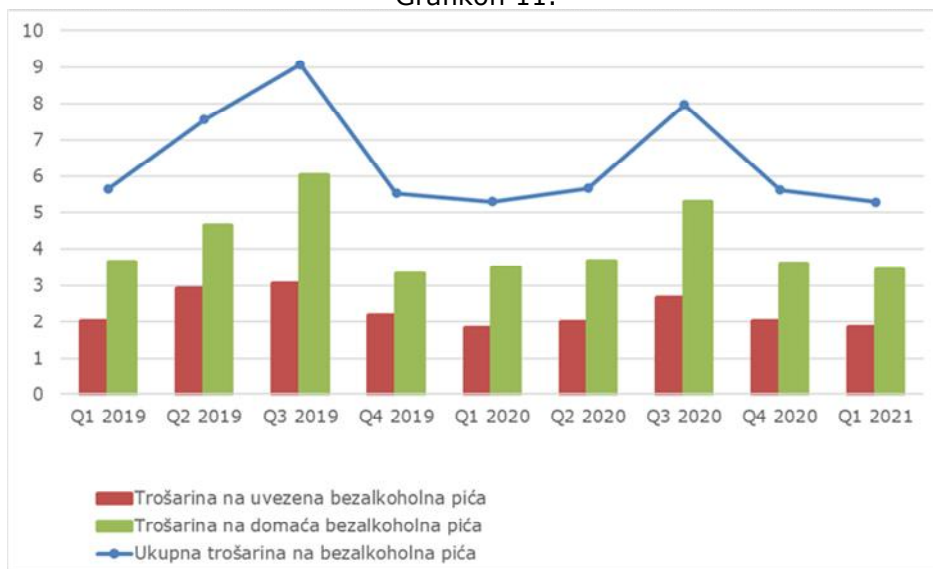

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Usporedbe nominalne mjesečne naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića odražavaju trend kretanja i preferencije ponašanja potrošača. Za razliku od alkohola i vina, potrošnja, odnosno konzumacija bezalkoholnih pića, pod snažnim je utjecajem sezonskog faktora, te je pozitivan trend naplate ovih prihoda zabilježen u ljetnim mjesecima. Pandemija virusa korona, te mjere uvedene u borbi protiv pandemije, znatno manji utjecaj su imale na naplatu prihoda od trošarina na bezalkoholna pića od utjecaja na naplatu prihoda od trošarina na alkohol i vino.

Grafikonom 11 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na bezalkoholna pića na kvartalnoj razini za razdoblje Q1-2019 – Q1 2021, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, kao i kretanje prihoda od trošarina na bezalkoholna pića po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 11.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod mjesečnih podataka, usporedbe kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića ukazuju na pozitivan trend naplate u trećem kvartalu, a pod utjecajem ljetnih mjeseci, odnosno vremenskih uvjeta u kojima je potrošnja, odnosno konzumacija bezalkoholnih pića na najvišoj razini. Takođe, godina obilježena pojavom pandemije virusa korona, utjecala je na naplatu ovih prihoda, te je u trećem kvartalu 2020. godine zabilježen pad naplate ukupnih prihoda od trošarina na bezalkoholna pića za 12,1%, u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

5. Prihodi od trošarina na pivo

Do izmjena Zakona primjenjivala se jedinstvena stopa trošarina na pivo²⁷ od 0,20 KM/l. Izmjenama Zakona, od 01. rujna 2014. godine, BiH je uvela diferencirane stope trošarine na pivo. U skladu sa izmjenama, trošarina na promet piva plaća se 0,25 KM/l. Izuzetno, proizvođač piva čija je prosječna proizvodnja u prethodne tri godine manja od 400.000 hl, trošarinu plaća 0,20 KM/l, kao i uvoznici piva pod uvjetom da je pivo nabavljeno od proizvođača čija je prosječna proizvodnja u prethodne tri godine manja od 400.000 hl. Izmjenom Zakona, dotadašnja jedinstvena stopa trošarine od 0,20 KM/l, postala je niža stopa.

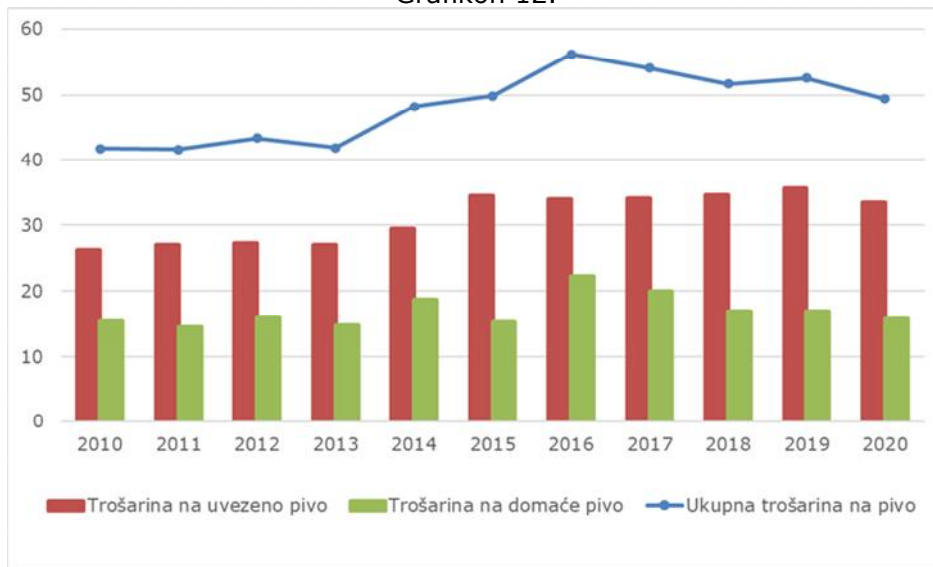
Osnovni cilj izmjene Zakona bio je povoljniji položaj za domaće proizvođače piva, u smislu primjene niže stope na domaća piva, a više stope na uvozna piva. Imajući u vidu zakonski prag godišnje proizvodnje, kao i druge uvjete za ostvarenje prava na nižu stopu trošarine, neke domaće pivovare²⁸ su, širenjem kapaciteta proizvodnje, prešle prag za oporezivanje nižom stopom, što je rezultiralo i rastom prihoda od domaće trošarine.

Trend kretanja prihoda od trošarina na pivo na godišnjoj, mjesečnoj i kvartalnoj razini predstavljen je grafički. Grafikonom 12 prikazano je kretanje prihoda na pivo u razdoblju 2010-2020. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno godišnje kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo, kao i kretanje prihoda od trošarina na pivo po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

²⁷ U smislu Zakona, pivom se smatra osvježavajuće pjenušavo piće dobijeno od vode, ječmenog slada, kvasca, nezaslađenih žitarica i hmelja, bez obzira na koncentraciju ekstrakta u sladu ili koncentraciju alkohola u pivu.

²⁸ Banjalučka pivara.

Grafikon 12.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

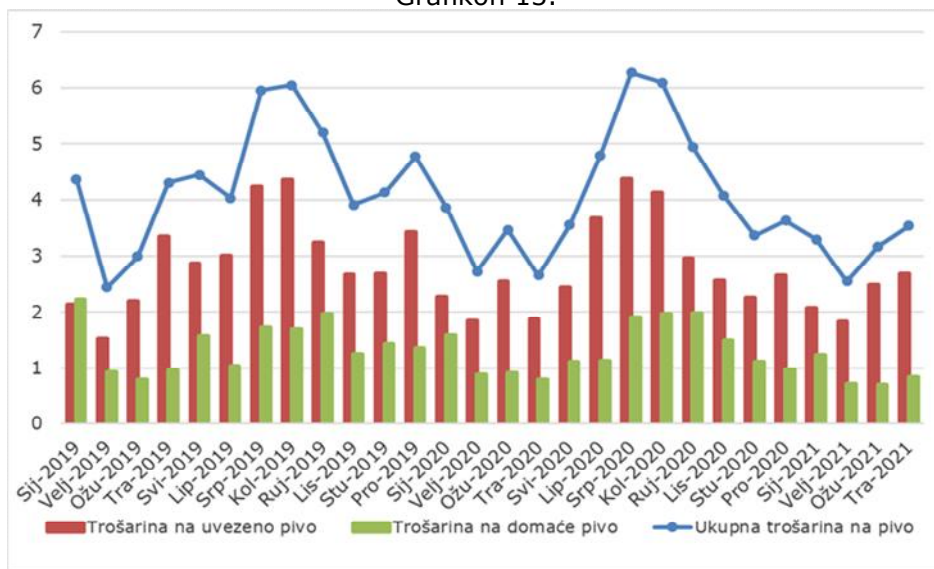
U ukupnim prihodima od trošarina na pivo znatno veći je udio prihoda od trošarina na uvezeno pivo od prihoda od trošarina na domaće pivo, što ukazuje ne samo na veću preferenciju potrošača u konzumiranju uvoznog piva od konzumiranja piva domaćih proizvođača, već i na utjecaj primjene više stope trošarina na uvezena piva od 2015. godine.

Ukupni prihodi od trošarina na pivo u trogodišnjem razdoblju 2010-2013. godina imaju trend stagnacije, nakon čega u razdoblju 2014-2016. godina dolazi do naglog povećanja ovih prihoda, te su u 2016. godini zabilježeni najznačajniji prihodi od trošarina na pivo u promatranom desetogodišnjem razdoblju. Najveći doprinos povećanju ukupnih prihoda od trošarina na pivo u 2016. godini je značajno povećanje prihoda od trošarina na domaće pivo koje je veće za 45,5% u odnosu na 2015. godinu. U razdoblju 2017-2020. godina dolazi do blagog pada prihoda od trošarina na domaće pivo, što utječe na pad ukupnih prihoda od trošarina na pivo, dok se prihodi od trošarina na uvezeno pivo nisu značajno mjenjali u ovom razdoblju.

U 2020. godini zabilježeno je smanjenje ukupnih prihoda od trošarina na pivo za 6,0% u odnosu na prethodnu godinu, smanjenje za 12,1% u odnosu na 2016. godinu kada su ovi prihodi bili najznačajniji, te povećanje za 18,4% u odnosu na početni razdoblje, odnosno 2010. godinu. Promatrajući po komponentama – uvozna i domaća trošarina, u 2020. godini prihodi od trošarina na uvezeno pivo manji su za 5,9%, dok su prihodi od trošarina na domaće pivo manji za 6,4% u odnosu na prethodnu godinu.

Grafikonom 13 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na pivo na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno mjesečno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo, kao i kretanje prihoda od trošarina na pivo po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 13.

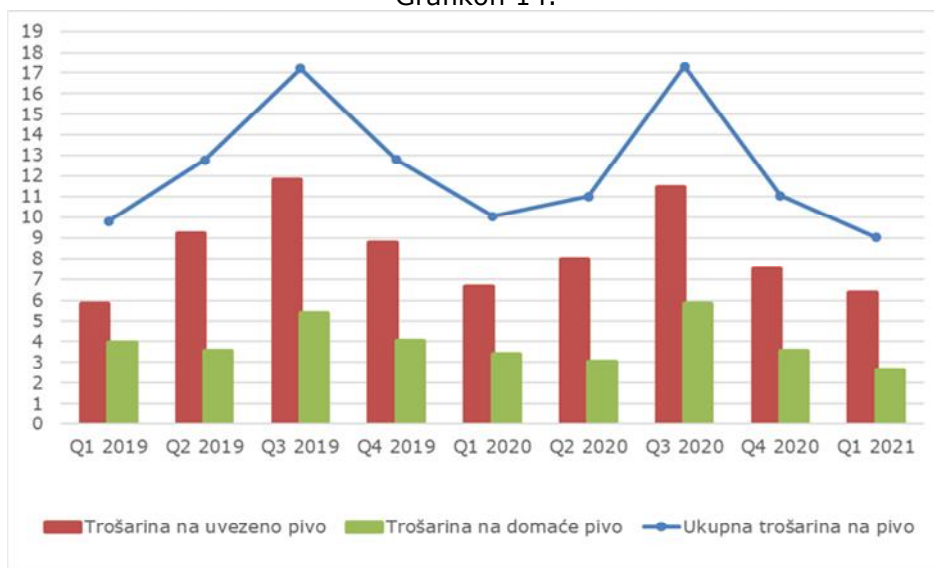

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod prihoda od trošarina na bezalkoholna pića, faktor sezone ima značajan utjecaj na potrošnju, odnosno konzumaciju piva, te je pozitivan trend naplate ovih prihoda zabilježen u ljetnim mjesecima. Pandemija virusa korona, te mjere uvedene u borbi protiv pandemije u manjoj mjeri su utjecale na naplatu prihoda od trošarina na pivo. Analizirajući utjecaj pandemije na naplatu ukupnih prihoda od trošarina na pivo, primjetan je negativan trend, te je u travnju 2020. godine naplaćeno 38,2% manje, a u svibnju 2020. godine 20,1% manje ukupnih prihoda od trošarina na pivo u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Grafikonom 14 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na pivo na kvartalnoj razini za razdoblje Q1 2019 – Q1 2021, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno kvartalno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na pivo, kao i kretanje prihoda od trošarina na pivo po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 14.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod mjesečnih podataka, usporedbe nominalne kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na pivo ukazuju na pozitivan trend naplate u trećem kvartalu, u vrijeme ljetnih mjeseci kada je potrošnja, odnosno konzumacija piva na najvišoj razini. Zbog ranije pomenutih mjera u borbi protiv pandemije virusa korona, zabilježen je pad ukupnih prihoda od trošarina na pivo u drugom kvartalu 2020. godine za 13,9% u odnosu na drugi kvartal prethodne godine koja nije bila obilježena pandemijom. Pad je zabilježen u kvartalu u kojem su pomenute mjere bile najrigoroznije, te su mjere kao što je ograničavanje i prestanak rada ugostiteljskih objekata, zabrana i ograničavanje kretanja i okupljanja, značajno utjecale na naplatu navedenih prihoda.

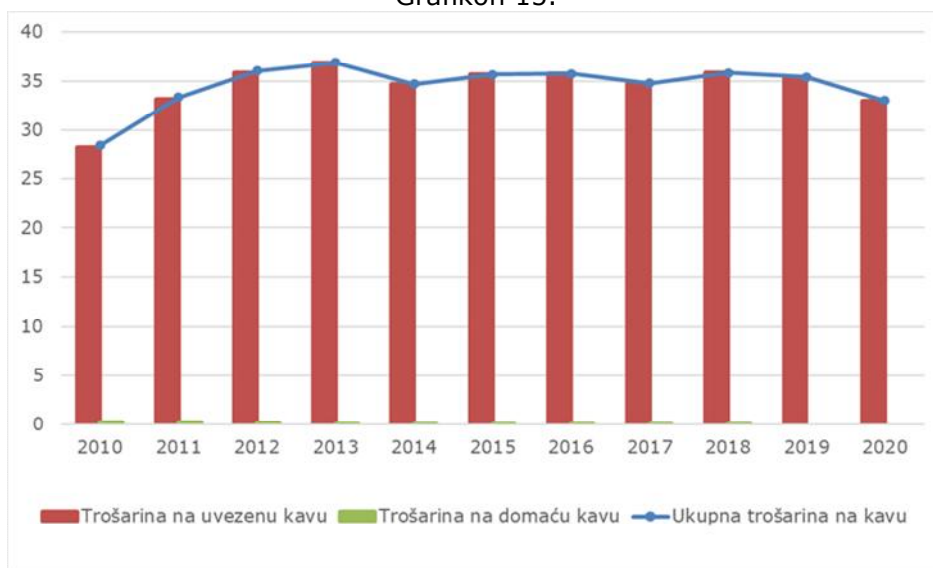
6. Prihodi od trošarina na kavu

Trošarina na kavu²⁹ plaća se prilikom uvoza po kilogramu, i to za:

- sirovu kavu 1,50 KM
- prženu kavu (u zrnu ili mljevena) 3,00 KM
- ljuske i opne pržene kave i ostale proizvode od kave 3,50 KM

Trend kretanja prihoda od trošarina na kavu na godišnjoj, mjesečnoj i kvartalnoj razini predstavljen je grafički. Grafikonom 15 prikazano je kretanje prihoda od trošarina na kavu u razdoblju 2010-2020. godina, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na kavu, kao i kretanje prihoda od trošarina na kavu po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 15.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

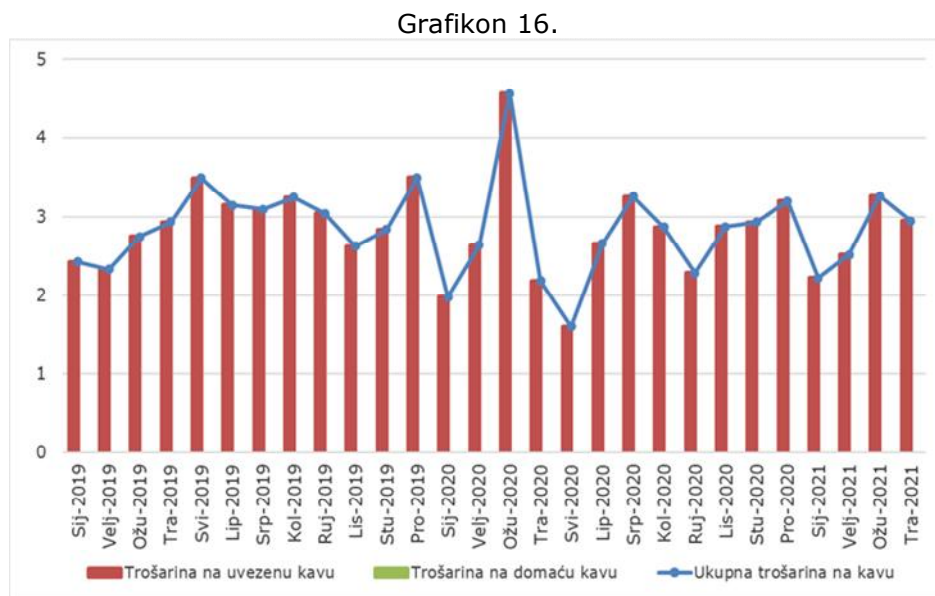
Iz prikazanih podataka vidi se da u ukupnim prihodima od trošarina na kavu dominiraju prihodi od trošarina na uvezenu kavu, koji u 2019. i 2020. godini sudjeluju u stopostotnom iznosu, dok u razdoblju 2010-2018. godina prihodi od trošarina na domaću kavu imaju zanemariv udio u ukupnim prihodima od trošarina na kavu.

²⁹ U smislu Zakona, kava je trošarinski proizvod koji je predmet oporezivanja. Kavom se smatra sirova kava (sa ili bez kofeina), pržena kava (sa ili bez kofeina) u zrnu ili mljevena, ljuske i opne pržene kave, ostali proizvodi od kave koji u sebi sadrže 50% i više kave. Trošarina na kavu plaća se za jedan kilogram neto težine kave. Ako se kava stavlja u promet u pakovanjima različitim od jednog kilograma, trošarina se plaća proporcionalno količini kave u pakovanju.

Razlog za dominaciju uvozne trošarine u strukturi naplaćenih trošarina na kavu je taj što se, u skladu sa važećim Zakonom, trošarina plaća isključivo prilikom prekograničnog saobraćaja, odnosno prilikom uvoza, dok se trošarina na kavu u zemlji ne plaća.

U 2020. godini zabilježen je značajan pad ukupnih prihoda od trošarina na kavu u odnosu na prethodnu godinu, za 6,7%. Promatrajući trend kretanja ovih prihoda kroz vremensku seriju prikazanu grafikonom 15 evidentan je galopirajući rast ukupnih prihoda od trošarina na kavu u razdoblje 2010-2013. godina, nakon čega naplata ovih prihoda u 2014. godini opada. U razdoblju 2014-2019. godina, trend kretanja ukupnih prihoda od trošarina na kavu nije se značajnije mijenjao, nako čega u 2020. godini naglo opada. U odnosu na 2013. godinu kada je naplata ovih prihoda bila najznačajnija, u 2020. godini je zabilježen pad od 10,5%.

Grafikonom 16 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na kavu na mjesečnoj razini za razdoblje sij-19 – tra-21, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je predstavljeno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na kavu, kao i kretanje prihoda od trošarina na kavu po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

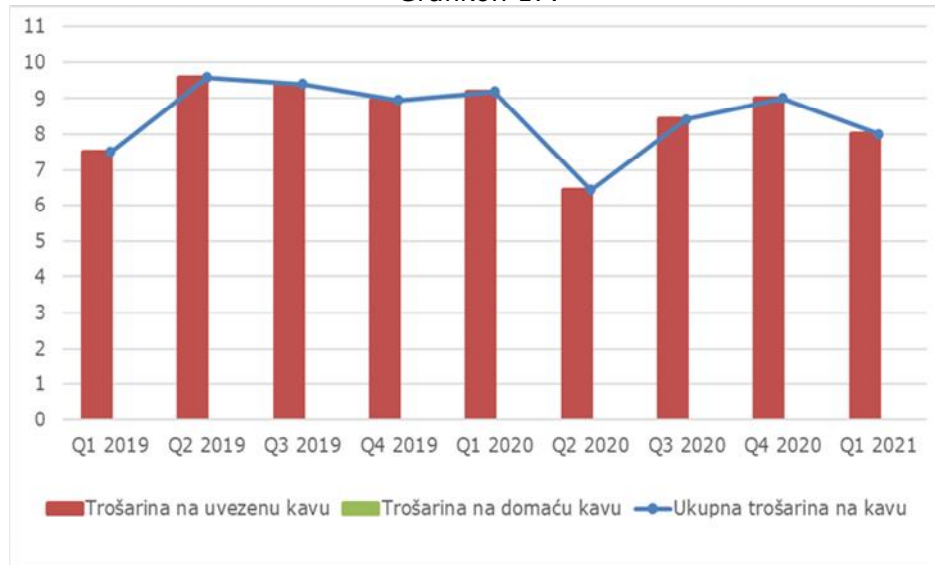
Trend kretanja mjesečne naplate ukupnih prihoda od trošarina na kavu u razdoblju sij-19 – tra-21 je fluktuirajući sa posebnim oscilacijama u razdoblju ožu-20 – svi-20. Iz podataka prikazanih grafikonom 16 dolazi se do saznanja da je naplata navedenih prihoda u promatranom vremenskom razdoblju bila najviša u ožujku 2020. godine, što se može povezati sa padom cijena na svjetskom tržištu kave kao reakcijom tržišta na širenje pandemije.

Tokom trajanja uvedenih najrigoroznijih mjera u zemlji, prodaja kave u ugostiteljskim objektima značajno je opala, što je izravno utjecalo na smanjenje prihoda od trošarina na kavu u travnju i svibnju 2020. godine. Tako je, u ožujku 2020. godine naplata ukupnih prihoda od trošarina na kavu bila veća za 66,2% u odnosu na isti mjesec prethodne godine, dok je naplata ovih prihoda u travnju 2020. godine bila manja za 25,7%, a u svibnju 2020. godine za 54,2% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Istodobno, u svibnju 2020. godine je zabilježena najniža naplata ukupnih prihoda od trošarina na kavu na mjesečnoj razini u promatranom vremenskom razdoblju.

Grafikonom 17 prikazan je trend kretanja prihoda od trošarina na kavu na kvartalnoj razini za razdoblje Q1 2019 – Q1 2021, u milijunima KM (lijeva vertikalna skala). Grafikonom je

predstavljeno kretanje ukupnih prihoda od trošarina na kavu, kao i kretanje prihoda od trošarina na kavu po komponentama – uvozna i domaća trošarina.

Grafikon 17.

Izvor: Podaci Uprave za neizravno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Usporedbe nominalne kvartalne naplate ukupnih prihoda od trošarina na kavu, pružajući podatke o naplati ukupnih prihoda na kavu na kvartalnoj razini, prikazuju najnižu naplatu u prvom kvartalu 2019. i 2021. godine. Prvi kvartal 2020. godine predstavlja izuzetak, s obzirom na najveću naplatu ovih prihoda u ožujku te godine. Najznačajniji pad ukupnih prihoda od trošarina na kavu na kvartalnoj razini zabilježen u drugom kvartalu 2020. godine je 32,7% u odnosu na drugi kvartal prethodne godine. Uzrok pada ukupnih prihoda od trošarina na kavu u ovom razdoblju nalazi se u uvođenju mjera u borbi protiv pandemije.